

Bacskai Katinka

A királyhelmecei „városi egyetem” esete

2008. DECEMBER

BEVEZETŐ HELYETT.....	3
MÓDSZERTANI SZEMPONTOK.....	3
A SZLOVÁKIAI MAGYAR FELSOROKTATÁS.....	4
A RÉGIÓ ÉS A VÁROS.....	5
A KIRÁLYHELMECI VÁROSI EGYETEM.....	7
<i>Az intézmény keletkezése, előzményei.....</i>	7
<i>A politikai csatározások – az akkreditáció kérdése.....</i>	9
<i>Fokozódó ellentétek.....</i>	11
<i>A jelenlegi helyzet.....</i>	13
A TÖRTÉNET VÉGE?.....	13
HIVATKOZOTT IRODALOM.....	16
<i>Tanulmányok.....</i>	16
<i>Honlapok.....</i>	16
<i>Újságcikkek.....</i>	17
<i>Az Új Szóban név nélkül megjelent hírek dátumai.....</i>	17
MELLÉKLET.....	18

Bevezető helyett

A Királyhelmeci Városi Egyetem esetének tanulmányozása nem volt problémamentes. Már az előzetes tájékozódásnál éreztük, hogy az érintettek nemcsak szakmai karrierjét, hanem családi életét is felbolygatták a történetek, ezért nehezen fognak kinyílni az ajtók, ha jön egyáltalán válasz kopogtatásunkra. Talán túl kevés idő telt még el, még elevenen élnek az emlékek, a szereplőknek van még veszteni valója, s ezért nem könnyű számukra értékelni a történeteket, beszélni a közelmúltról és a jelenről. Sokan burkolóztak hallgatásba, vagy adtak kitérő választ megkeresésünkre.

Ezért ezúton is szeretném tiszteletet kifejezni azok iránt, akik vállalták, hogy adatközlői lesznek ennek a kutatásnak, vagy más módon segítették a munkánkat¹!

Módszertani szempontok

Kutatást első körben a felvidéki napi ill. hetilapokban elérhető információkra építettük. A sajtóelemzéssel könnyű és nehéz dolgunk volt egyszerre, mivel az egyetem kérdését időről időre felkapta az országos média, így volt jól használható dokumentált anyag a kezünkben. A másik előnye a –többségében oknyomozó– írásoknak, hogy nyomon követhető volt, hogy mikor kap újra és újra nagy nyilvánosságot a téma így meg tudtuk rajzolni segítségükkel az egyetem történetének fontos etapjait. Ugyanakkor a sajtóanyagokat komoly kutatói kritikával kellett kezelnünk, mivel sokszor a „botrány szagú” esetek mögött hosszabb folyamatok húzódtak meg, melyeket (természetesen) nem tudtak érzékeltetni a többnyire rövid írások.

Az esettanulmány elkészítéséhez végzett terepmunka és a tanulmány megírása során főként kvalitatív módszereket alkalmazunk, ez elsősorban strukturálatlan interjúk készítését jelentette, amelyeknek elemzése során olykor az antropológiában használt „puha” módszerekre is hagyatkoztunk. Minden interjúnk szigorúan vett interjúvázzlat nélkül készült, arra kértük interjúalanyainkat, mondják el az egyetem történetét (ahogyan ők látták és ismerték azt), illetve helyezték el a saját szerepüket ebben a történetben. 2008. szeptember 3. és október 7. között került rögzítésre 200 percnyi hanganyag, valamint személyes – nem rögzített – beszélgetésből is származik információ², ezekre külön hivatkozom a tanulmányban.

Mivel az egyetem történetével párhuzamosan magánéleti kríziseket is megélték a megszólalók, nem tartottuk fontosnak, hogy olyan kérdéseket is külön boncolgassunk, amiről az érintett nem beszél szívesen.

Mivel több interjú készült a teljes kép így is összeállni látszik, bár más-más narratívák alapján. Alapvetően az alábbi három kérdéskört szerettünk volna minden interjúban körüljárni:

- Az egyetem létrejötte: Kiktől származik az egyetemteremtés ötlete? Kik voltak a fő mozgatói az alapításnak? Mik az előzmények? Melyek az egyetemalapítás fontosabb fázisai? Melyek voltak azok a célok, amelyeket el akartak érni? Hogyan változnak az eredeti koncepciók?

- Melyek az egyetem történetének fontosabb stádiumai? Kik azok, akik ezekben szerepet játszottak? Miben nyilvánul meg kisebbségi volta? Milyen kihívásokat jelent ez az egyetem létrehozói és szervezői számára? Hogyan próbál az egyetem ezeknek a kihívásoknak megfelelni?

¹ Köszönetet mondunk név szerint Albert Sándor rektornak, Asszonyi Árpád intézményvezetőnek, Molnár Elemér ref. lelképásztornak és családtagjainak, Paholics Gábor egykori vezetőnek és feleségének, Pándy Árpád ref. lelképásztornak és feleségének valamint Vrabec Mária újságírónak.

² pl. amikor nem indult be az autónk és még egy órára az interjú alany lakóhelyén ragadtunk, és folytattuk a beszélgetést.

- Hogyan alakult ki a jelenlegi helyzet? Mik az előzmények? Kik felelősek a kialakulásáért? Milyen jövőképet lát az intézmény előtt? Milyen tényezők volnának szükségesek a változáshoz?

A szlovákiai magyar felsőoktatás

1918 után, amikor kikiáltották a Csehszlovák köztársaságot az országban megszüntették a magyar nyelvű felsőoktatást (legtovább 1939-ig Losoncon működött a Református Teológiai Szeminárium), az intézmények egy részét bezárták, néhányat pedig átköltöztettek Magyarországra. A magyar nemzetiségű hallgatók a mai Csehország területén valamely „csehszlovák nyelvű” egyetemen, vagy német tanítási nyelvű intézményekben szereztek diplomát, az anyaországban csak engedéllyel évente 4-5 diák tanulhatott 1990-ig (Sidó 2004). A helyzet a politikai rendszer enyhülésével sem sokat változott az egyetlen felsőoktatási intézmény, ahol magyar nyelven lehet tanulni a Nyitrai Pedagógiai Főiskola, de itt is csak bizonyos szakokon és nem minden tantárgyat (Szigeti 1997). A magyarság politikailag is megbízhatatlannak számított így az intézményekbe felvehető nemzetiségiek száma is korlátozva volt. Ennél fogva, mint azt az 1. táblázat adataiból leolvashatjuk, a felsőoktatásban résztvevő magyar nemzetiségűek aránya sosem érte el a számarányának felét sem.

1. táblázat

Magyar egyetemisták Szlovákiában

Tanév	Magyar diákok aránya	Magyarság aránya
1957/58	4,2 %	12,0 %
1959/60	5,2 %	
1960/61	6,0 %	
1968/69	4,0 %	
1970/71	3,8 %	
1990/91	4,9 %	
1996/97	4,7 %	
1997/98	4,4 %	

Forrás: Bauer – Bauer 2000: 81.

A Szlovák Köztársaság megalapulásával és a demokratikus átmenettel jogilag több lehetőség nyílt meg a továbbtanulni kívánó felvidéki magyar fiatalok előtt. Bár már politikai akadály nincsen előttük az anyagi és a nyelvi gátak még mindig határt szabnak. A két fő irány a rendszerváltozás utáni éveken a szlovák nyelvű felsőoktatás, vagy az anyaországi továbbtanulás volt.

Előbbi nehézséget okoz azoknak, akik magyarul érettségiztek és a szlovákot (csak) mint idegen nyelvet tanulták, így a felvételinél, vagy az oktatás során komoly hátránnyal indultak. A Magyarországi továbbtanulás pedig a szülőkre ró nagy terheket. A fizikai nehézségek mellett erkölcsi és lelkiismereti állásfoglalást jelent a fiatalok számára a továbbtanulás. Bauer Győző ezt az alábbi hat dilemmát írja le: az anyanyelv, vagy a többségi nyelv elsajátításának előtérbe helyezése; asszimilálódás, vagy a nemzeti önazonosság megtartása; menni, vagy maradni (otthon, vagy Magyarországon tanulni);

visszajönni, vagy kinn maradni; feladni, vagy megtartani a kulturális kötődést; marginalizálódni, vagy szembeszegülni a politikai és gazdasági diszkriminációval (Bauer – Bauer 2000:73).

További nehézséget jelenet, hogy az idők során (főként a kitelepítések, lakosságcserek miatt) a szlovákiai magyarság szinte a teljes intellektuális vezetőrétegét elveszítette, amely az alacsony továbbtanulási arányok miatt a magyar ajkú tudományos utánpótlás nincsen biztosítva. Szlovákia magyar lakta részein hiányoznak a tudományos intézetek, kutatóközpontok, egyetemek, így ezeken a területeken az un. szellemi tőkekoncentráció nagyon alacsony. Azok, akik kutatóként, vagy oktatóként helyezkedtek el többnyire Pozsonyban, Kassán vagy Nyitrán élnek, ahol alacsony a magyar lakosság részaránya, és a szlovák nyelvű tudományosságot gazdagítják. Valamint hiányoznak a magyar kutatóintézetek is³ (Szabó 2000).

Ezen problémák egy részére megoldást jelentett volna az önálló felvidéki magyar egyetem. A Szlovák Nemzeti Tanács 369/1990 sz. törvénye nyomán, amely az önkormányzatok kezébe adta a felsőfokú képzés szervezésének jogát, az 1990-es években Szlovákián egyetemalapítási hullám söpört végig. Ennek következtében közel 70%-kal nőtt az egyetemisták száma, azonban, mint az az 1. táblázat adatiban már láttuk a magyar hallgatók aránya stagnál, hiszen az intézményalapítások a magyarok lakta területeket elkerülték (vö. Bauer 2004). Több próbálkozás után csupán három intézmény⁴ tudott gyökeret verni ebben a politikai starthelyzetben: A Komáromi Városi Egyetem (alapítva 1992 június 16.-án) és a Calvin J. Teológiai Intézet (létrehozva 1991 szeptember 11.-én) Komáromban, valamint a Királyhelmecei Városi Egyetem⁵.

A régió és a város

Királyhelmece (Kráľovský Chlmec) a Felső-Bodroghköz középkor óta lakott meghatározó települése. Az egyébként sík tájból kiemelkedik az a kettős vulkáni kúp, amelynek oldalára a város települt. Királyhelmece lakossága meghaladja a 8000 lelket, többségük magyarajkú. Szinte a város határában fut össze három országhatár (szlovák, magyar, ukrán), de csupán néhány tíz kilométert kell utaznunk és már egy negyedik állam területére, Romániába jutunk.

„A határ menti helyzet adottság” - írja Böhm Antal „kedvező feltételek esetén kölcsönös előnyöket jelenthet, átjárhatóságot, intenzív gazdasági és kulturális kapcsolatokat, etnikumok, vallások, népszokások kölcsönhatását – amelyik mind-mind felhajtó erővé válhatnak a határok mindkét oldalán. Kedvezőtlen feltételek esetén viszont az adott határok világokat választhatnak el egymástól ... és a települések tömegeit hozhatják mindkét oldalon elmaradott, isten háta mögötti helyzetbe.” (Böhm 2001:165.)

³ 2000-ben csak a Dunaszerdahelyi székhelyű Fórum Intézet működött 10 főállású kutatóval (Szabó 2000).

⁴ Több alapítási kísérlet is történt az 1990-95 közötti időszakban (pl. Kassán, Komáromban is továbbiak), amelyről itt nem ejtünk szót, bővebben ld. Albert 2004.

⁵ Valamennyi intézmény több nevet viselt az idők folyamán: A komáromi Városi Egyetem 1996 novemberétől Schola Comaromiensis, A Teológiai Intézet 1994 szeptemberétől Calvin J. Teológiai Akadémia. A képzések 2004-től az akkor alapított Selye János Egyetem keretein belül folytatódtak. A királyhelmecei intézmény történetét ld. alább.

1. ábra

Királyhelmec földrajzi fekvése

Forrás: <http://cograf.hu/lexikon/foldrajz/szlovakia-terkep.html>

Sajnos Királyhelmec ez utóbbi csoportba tartozik. A város a zömében magyarlakta Bodrogközi járás székhely státuszát 1960-ban veszítette el. Ez a változás kedvezőtlenül hatott városra és régióra, a fejlődés minden téren lelassult, ill. stagnált. Királyhelmec és egész környéke gazdaságilag lemaradó térség. Ez azt is jelenti, hogy fokozottan veszélyezteteti az agyelszívás, tehát az iskolázott, sikeres fiatalok elvándorlása és egyre növekszik a romák aránya (jelenleg 30% körüli). lemaradó térség.

A térség gazdaságát a több lábón állás jellemzi. A városban csupán kevés igazán életképes ipari vállalkozás, létesítmény van; a környék lakosai hagyományosan a mezőgazdaságból éltek, földműveléssel, szőlészettel tartották el a családjaikat. Napjainkban is jellemző, hogy a városi lakók is nagy kerttel rendelkeznek, amelyben konyhakerti növényeket nevelnek a háztartás számára munka után. A magasabb iparosított technológiával készült házak lakóinak is van a hegyoldalban kimérve egy-egy kiskert, aki használja szinté törekszik valamilyen fokú önellátásra.

A területre ily módon jellemző egyfajta kettős gazdasági rendszer, amely hasonló a falusi paraszti kultúrát jellemzi csereajándékokon, kölcsönösségen alapuló gazdasági rendszerére, szemben a tőke irányította kapitalista és inkább polgári berendezkedéssel. A sógorság – szomszédság - komaság mindmáig meghatározó tényezője a helyi politikának és vállalkozói szférának is. A város gazdaságának szerveződésében éppen ezért nemcsak a pénz szervezi, hanem az önellátásra való törekvés, amely befelé fordulást eredményez. Megjelenik a polgári szervezetekkel szemben való bizalmatlanság. Ez abban is kifejeződik, hogy a civil szervezetek csak nyögvenyelősen tudnak működni, kevésbé jellemző az önszerveződés (Csanády 1998).

A királyhelmecei Városi Egyetem

Az intézmény keletkezése, előzményei

Az említett 369/1990 sz. törvény megszületése után Királyhelmeceen az Együttélés politikai mozgalom⁶ helyi vezetői Gyimesi György és Pandi Lajos kezdeményezték a városi egyetem létrehozását. A próbálkozás mellé állt Királyhelmece város akkori polgármestere Pásztor István is, aki egyrészt pozíciójának, másrészt habitusának köszönhetően az egyetemalapítás fő mozgatója lett. A törvény ugyan elsősorban harmadfokú (ISCED 4⁷) képzésre vonatkozik, de a helmeceiek „mertek nagyot álmodni” és diplomát adó oktatás elindítása mellett döntöttek.

„1992 őszén ... hangzott el, hogy szervezzünk közgazdasági jellegű tanfolyamokat. Nem lett tanfolyam, tovább léptünk, amikor azt javasolták: komáromi mintára szervezzünk városi egyetemet, s azon belül indítsuk el anyanyelvünkön az egész régió számára annyira szükséges közgazdasági képzést.”-nyilatkozta Pásztor István a Vasárnap c. felvidéki lapnak⁸.

Az alapítók mérlegelték, hogy melyik az a képzés, amely a leghasznosabb volna az itt élők számára. Úgy gondolták, hogy a pénzügyi-számviteli, közgazdász szakemberek tudnák leginkább lendíteni a leszakadó térség gazdaságán, céljuk volt az is, hogy mivel a szomszédos országok magyarjainak nincs lehetőségük arra, hogy ott kihelyezett tagozatok induljanak, így az ő igényüket is kiszolgálhassa az egyetem. Más határon túli intézményekhez hasonlóan (ld. Szatmárnémeti Hollósi 2008) lényeges szempont volt az is, hogy olyan szakembereket képezzenek, akik munkát is találnak a régióban és nem kell elvándorolniuk a megélhetésükért, erre a helyi vállalkozások alkalmasak voltak. Gilányi István ez egyetem későbbi vezetője így indokolta a szakválasztást 1993-ban:

„A városi egyetem alapítását a bodrogi régió rossz gazdasági helyzete fejletlen ipar, magas a munkanélküliség —, a közgazdasági szakemberek alacsony száma, valamint az anyanyelven történő oktatás hiánya motiválta. Bodrogköz szellemi tökemegtartó igénye, az egyre inkább elszegényedő családok száma és helyzete is indokoltá tette a helyi felsőfokú oktatás beindítását.”

A királyhelmecei önkormányzat képviselői egy emberként szavazták meg, hogy a városnak is legyen felsőoktatási intézménye. Pásztor István, akkori polgármester, Gilányi István a gimnázium igazgatóhelyettese, Szalay László, a helyi katolikus pap és Molnár Elemér református lelkész létrehozta a Királyhelmecei Városi Egyetemért Alapítványt (KVEA), megtéve ezzel az első hivatalos lépést az oktatás megindítása felé (Vrabec 2005).

⁶ A szervezet programnyilatkozata Duray Miklós neve alatt jelent meg 1990. február 7.-én az Új Szó hasábjain. A mozgalom fő célkitűzéseként a demokráciáért és a nemzeti kisebbségek jogaiért folytatott küzdelmet jelölték meg.

⁷ Az oktatás egységes nemzetközi osztályozásának rendszere angolul International Standard Classification of Education (ISCED), a 4-es szint a poszt-szekunder (érettségi utáni, de nem diplomát adó) oktatást jelenti.

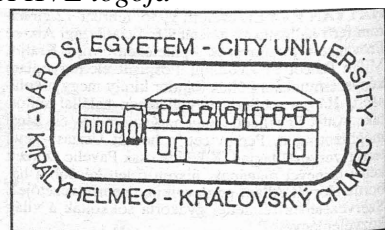
⁸ A riportok és publicisztikák jegyzékét ld. a mellékletben.

Az alapítók személye az Együttélés tagjaival együtt jelképezi azt a társadalmi összefogást, amely Királyhelmecei Városi Egyetem (a későbbiekben KVE) létrejöttét övezte, nevezetesen a helyi politika, a civil szervezetek, az egyházak és a helyi értelmiség összefogását, ezzel növelve az intézmény legitimitását.

A város nem rendelkezett megfelelő épülettel, a református egyház hajdani iskolájának restitúciója viszont ekkor már folyamatban volt és a gyülekezetnek nem volt módja az ingatlan felújítására, használatára. Így Molnár Elemér lelkipásztor megegyezett Pásztor Istvánnal, hogy az egykori iskolaépületet az egyetem rendelkezésére bocsátják. Így 1993-ban a hivatalos megnyitőünnepségre készített logóra is ez az épület került.

2. ábra

A KVE logója

Mivel ebben az időben, mint fent említettük a térségben nem állt rendelkezésre megfelelő szellemi háttér egy egyetem létrehozásához az alapítók Pásztor István vezetésével Magyarországon kerestek olyan intézményt, amely indított volna kihelyezett tagozatot Királyhelmeceen. A Miskolci Egyetem valamint a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem jelentkezett a tagozat működtetésére, hogy ezzel saját portfólióját is bővítse. Az anyagi háttér az OM biztosította. Végül BKE kapott forrást arra, hogy a felvidéken közigazdasági képzést elindítson. A székhelyen kívüli képzést, megszervezését Dr. Hámori Balázs a BKE Posztgraduális Kar dékánja vállalta. A működéshez szükséges költségvetés is az anyaországból (alapítványi és minisztériumi forrásokból) érkezett a Királyhelmecei Városi Egyetemért Alapítvány számlájára. A BKE meghirdette az egyetem vezetőjének posztját, bár nem bíztak abban, hogy találnak valakit, aki el tudja látni a helyi feladatokat. Azonban „egyet kerestek, kettőt találtak”, a meghirdetett hely betöltésére jelentkezett egyfelől Gilányi István, másrészt Paholics Gábor, aki ekkor Kassán tanított és már folyamatban volt a kandidátusi fokozatszerzése. Így lett egy „adminisztratív jogokkal” felruházott vezető, másrészt az oktatás megszervezésért és színvonalának biztosításáért felelős minősített oktató. A kettős vezetés azonban folyamatos konfliktusok forrása lett, mivel sem a források, sem a feladatok elosztása nem volt egyértelműen rögzítve.

A súrlódások ellenére mindenki öröme az oktatás megkezdődik a 1993/94-es tanévben nappali tagozaton 26 fővel. Az elkövetkező tanévekben minden évben hasonló létszámú évfolyamok indulnak. Átadásra kerül egy kollégium, amelyre nagy szükség volt, hiszen a hármashatár minden oldaláról érkeznek hallgatók, sőt még romániai diák is hallgatója lett az intézménynek. A diákoknak szemeszterenként 2000 koronával⁹ kellett hozzájárulniuk a képzésükhöz. Gilányi István a Hétnek adott interjújában, így foglalja össze a képzés sajátosságait:

⁹ Ez akkori árfolyamon kb. 7000 Ft-ot jelentett.

„Az egyetemen nappali típusú oktatás folyik, üzleti és management szakon. A diákok a városi egyetem épületében tanulnak, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem oktatói járnak ide előadásokat tartani, a vizsgákat pedig Budapesten teszik le a hallgatók.

Az oktatás egyedülállóságát, különlegességét a közgazdasági ismeretek három nyelven — magyar, szlovák, angol — való megszerzése adja. A képzés hatszemeszteres, melynek sikeres befejezésével a hallgatók a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem főiskolai szintű diplomáját kapják kézhez. A városi egyetem első évfolyamában huszonhat hallgató kezdte meg tanulmányait Szlovákia különböző régióiból. A vizsgaidőszakban hatan lemorzsolódtak, így jelenleg húsz diákunk van.”

A szakmai tantárgyakat tehát a BKE oktatói tanították, akik Budapestről utaztak megtartani az óráikat, a számítástechnikát, idegen nyelvet, a szlovák nyelvű tantárgyakat, matematikát, statisztikát pedig helyi – nem főállású – tanárok oktatták. Az interjúalanyok egyet értettek abban, hogy a képzés magas színvonalú volt, és a magyarországi tanárok nagy szigorral vizsgáztatták a diákokat, ezért a lemorzsolódási arányok általában meghaladták a 20%-ot. Az intézmény minden évben felvételi vizsgát tartott, ahol magyar nyelven folyt a felvételi, de azok a hallgatók, akik bizonytalanul használták a magyar szakkifejezéseket, kérhették szlovákul tudó tanár segítségét. A vizsgák nagy részét később már helyben tehették le a hallgatók, csak az államvizsga miatt kellett utazniuk.

A politikai csatározások – az akkreditáció kérdése

A magyar egyetemalapítási kísérleteket nem nézte jó szemmel a Mečiar-kormány és oktatási minisztérium próbált minden törvényes lehetőséget megragadni, valamint „mélyebb” politikai berkekből indított (sajtó)kampánnyal igyekeztek ellehetlenítheti a kezdeményezéseket. A Vasárnap így ír erről 1993-ban:

„A szlovák parlamentben október elsején – az egyetem ünnepélyes megnyitása előtti napon – Igor Chamula, a Szlovák Nemzeti Párt képviselője durva törvénytársításnak minősítette a királyhelmecek tettét, hogy hivatalos engedély nélkül külföldi felsőoktatási intézmény kihelyezett tanszéket nyisson Szlovákiában. Követelte: Roman Kováč, az oktatási tárcával is megbízott miniszterelnök-helyettes adjon számot arról, hogy a királyhelmecek kaptak-e engedélyt egyetem alapítására? Ha nem, ez – természetesen Magyarország részéről – Szlovákia szuverenitásának megsértését jelenti, mert a helmeci városi egyetem a világhírű budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem »fiókjának « tekinthető.”

Tehát az illetékes tárca és a kormány kezdettől fogva vitatták a KVE létjogosultságát és az egyetem bezárását szorgalmazták. Erre azonban nem mégsem került sor, mivel az ügyet felterjesztették a főügyészséghez, ahol megvizsgálták az alapítás dokumentumait és legitimnek találták a felsőoktatási intézmény létét.

Az alapítók ugyanis jól választották meg a jogi formát, a városi egyetemet itt is, mint ahogy Komáromban kifejezetten azért hozták létre, hogy Magyarországról Felvidékre tudjon jönni felsőoktatási intézmény, és ennek helyet, keretet biztosítsanak. A cikkben a következőt olvashatjuk:

„Pásztor: Nem olyan egyetemet alapítottunk, amelyre az egyetemi törvény rendelkezései érvényesek. A községek igazgatásáról és a köztársaság költségvetési szabályairól érvényben levő törvényekkel összhangban a város által dotált jogi személyként hoztuk létre a nyugati mintájú városi egyetemet, mivel a vonatkozó törvények szerint a város kötelessége gondoskodni a művelődés feltételeinek megteremtéséről.... A félreértések elkerülése végett ki kell jelentenem: a »helmei diákok« nem a városi egyetem, hanem a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem teljes értékű hallgatói. A pesti egyetem veszi fel őket, vizsgáztatja, s ott állítják ki számukra az oklevelet is. Ha valakinek nem tetszik, hogy a városi egyetem helyiségeiben tartják meg a tanár-diák találkozót, az összejövetelekre X.Y-ék lakásán is sor kerülhet, s ezt már senki sem tilthatja meg, ez sem lehet törvénybe ütköző. Ha az állami szervek, a döntésben illetékesek betartanák az ország alkotmányának 34. cikkelyét, amely szavatolja a nemzeti kisebbségeknek az anyanyelvükön történő művelődéshez való jogot, nem lenne sem komáromi¹⁰, sem királyhelmei ügy. „

A minisztérium ellenállása viszont lehetetlenné tette a kihelyezett tagozat akkreditálását, amely a jelentkező és már végzős diákokat és szüleiket is elbizonytalanította. Problémát jelentett továbbá az is, hogy az egyetemen tanulók szüleinek nem folyósították a családi pótlékot, amely szintén érzékenyen érintette a hallgatók családjait.

„... az 1996-ban benyújtott akkreditációs kérelmet a Szlovák Oktatásügyi Minisztérium azzal utasította el, hogy Királyhelmei nincsenek főállású egyetemi tanárok, s mivel nem állami az intézmény, az anyagi háttérét sem tartja biztosítottak, így a kar jövőjét bizonytalannak látja. A Magyar Oktatásügyi Minisztérium viszont felkérte az egyetem helyi működtetőit, valamint a budapesti egyetem projektmenedzserét, dolgozzák ki a királyhelmei kar működtetési tervét, készítsenek tanulmányt annak felsőfokú intézménnyé való fejlesztéséről¹¹.” (Szabad Újság 2001)

A képzést hosszas csatározások árán sem sikerült elfogadtatni Szlovákiában, és bár a BKE-n szerzett diplomáját számos országban elismerik, az itteni hallgatók oklevelét nem tekintették hivatalosan főiskolai végzettségnek.

¹⁰ Itt utal a komáromi Jókai Egyetemre ld. bővebben Albert 2004.

¹¹ Az említett tervezet 2001-re készült el, amit Magyarországon az OM jóváhagyott.

Fokozódó ellentétek

Mint fõnt említettük a kettõs vezetés már a kezdetektõl problémák forrása volt a jogkörök tisztázatlansága miatt. Az egyik érintett így nyilatkozott errõl:

„Mindenki azt gondolta, hogy õvé a jog... a polgármester azt mondta, hogy mi ötletünk, mi térségünk, mi gyerekeink, mi fogjuk kézben tartani, a közgáznak meg, hogy mi diplománk, mi pénzünk, mi fogjuk kézen tartani. És az ütközõpont a két képviselõ... Úgyhogy ez így szerintem egy gócpont volt, amit végig nem sikerült megoldani és ebbõl adódott nagyon sok probléma.”

A szakmai színvonal megtartása (pl. képesített oktatók magasabb bérezése) volt az egyik oldalról fontos és az infrastrukturális lehetõségek biztosítása (pl. az épület fejlesztése) a másik oldalról, ezért az anyagi források elosztása folyamatos összeütközésekhez vezetett. Így az elsõ szemeszter végén a BKE úgy döntött, hogy kivonul Királyhelmechrõl. Paholics Gábor a feszültségeket csökkentendõ lemondott vezetői posztjáról, ezután már csak oktatóként vett részt a munkában. Azt azonban továbbra sem lehetett elkerülni, hogy az országos és a helyi politika bele ne szóljon az egyetem életébe.

1996-ban a 172/1990 sz. törvény célirányos módosításával a Mečiar - kormány megtiltotta az „egyetem” szó használatát olyan oktatási intézmények számára, amelyek nem tartoznak az államilag elismert egyetemek közé. 1997 õszén életbe lépett az új szlovák alapítványi törvény, amely a szükséges alaptõke megemelésével ellehetetlenítette az alapítványokat, és közvetlen állami kontrol alá vonta õket, valamint elõírta, hogy az alapítványok saját mûködtetésükre csak az adományok 5%-t fordították, a többit ki kellett helyezni az adott célra¹². Ezért más nevet és más jogi formát kellett választani a mûködéshez. Így a polgármester és a város jogászainak közbenjárására Juhász Bertalan helyettes igazgatóval, Szalay László katolikus és Molnár Elemér a református pappal¹³ 1998-ban megalapította a Királyhelmecei Kereskedelmi Akadémia Kft-t, hogy az immáron Akadémiának nevezett intézmény mûködni tudjon. A Kft.-ben Gilányi 55% tulajdonosi jogkört kapott, az adminisztratív ügyek könnyebb intézése véget. A mûködéshez szükséges pénz ezután a Kft. számlájára érkezett. Ez a jogi csavar többé-kevésbé a nyilvánosság kizárásával került bevezetésre és az országos politika elleni védelmet szolgálta.

„De ez nem volt ilyen nyilvános, ezt csak õk tudták... mert mi mentünk a tanévnyitóra mint oktatók és csak úgy, hogy na « már nem a Városi Egyetem, hanem a Királyhelmecei Kereskedelmi Akadémia nevében köszöntõm Önöket! » Teljes meglepetés volt és sokáig nem tudtuk, hogy akkor ez most mit jelent ”

¹² A törvényrõl bővebben ld. Tóth 2008.

¹³ A rendelkezés értelmében a közszolgálati feladatokat ellátó tisztségviselõk, mint a polgármester nem lehettek tulajdonosok alapítványi pénzt kezelõ társaságokban.

A Kereskedelmi Akadémia eközben kinőtte a református egyház épületét és átköltözött egy kifejezetten erre a célra felújított épületbe, a felújítást szintén Magyarországról finanszírozták¹⁴.

Az 1998 és 2001 közötti időszakban viszonylagos nyugalomban működött az intézmény, de fokozódott az ellentét Pásztor István és Gilányi István, valamint Gilányi és Paholics Gábor között, akit 2002-ben a BKE¹⁵ visszahívott az intézmény élére. További problémát jelentett, hogy a magyar állam Kft.-be, magántulajdonba nem fizethet állami támogatásokat ebben a formában, de mivel az épülettel Gilányi rendelkezett a konfliktus olykor az oktatást is befolyásolta.

A polgármester – aki 1994-től a Magyar Koalíció Pártjának színeiben országgyűlési képviselő is volt – hogy szabaduljon a kötött helyzetből, megalapította a Lórántffy Zsuzsanna Polgári Társulást, amely szerződést kötött az OM-mel és az oktatásra (bérezés, infrastrukturális költségek, stb.) szánt pénz ezután a Társulás számlájára érkezett, lévén egy országosan elismert politikus a vezetője. Ekkor már a Dzurinda-kormány volt hatalmon, amelynek az MKP is tagja volt, így nem kellett tartani az országos politika támadásától. Gilányi viszont nem hajlandó szerződni a LZsPT-sal, vagy belépni a társulásba, és az épületet sem engedte át, mert attól tartott, hogy ha Pásztor megkaparintja, akkor a város egyéb célra fogja használni és megszüntetik az egyetemet (bár a polgármester ígéretet tett arra, hogy ez nem történik meg). Így amikor megegyezett a két fél, volt fűtve az épület, ha nem akkor megesett, hogy a hallgatók és a tanárok is kinn rekedtek az utcán, mert zárt ajtót találtak, amikor órára jöttek volna. Az önkormányzat igyekezett máshol helyet biztosítani az oktatásra, mivel ekkor rendelkeztek elegendő forrással ahhoz, hogy újabb épület felújításába fogjanak, a városban béreltek termeket.

2004 szeptemberében megkezdte működését a Selye János Egyetem, amelynek Gazdaságtudományi kara eredetileg szintén a BKE (2003-tól Budapesti Corvinus Egyetem) kihelyezett kara volt. Kézenfekvő volt, hogy a helmei képzést integrálják a Selye Gazdaságtudományi Karába. Az elképzeléssel a Corvinus vezetői és az OM is egyet értett, erre a SJE ígéretet is tett, de Helmeceken néhányan úgy érezték, hogy ők kimaradtak a döntésből, ezért helmeceiek nem fogadták egyértelmű lelkesedéssel az integrációt, de végül nem lévén más megoldás 2005 januárjától nem a társulás kapja a magyarországi támogatásokat, hanem a Selye János Alapítvány, mert 2004 őszén a Selye János Egyetem megnyitotta királyhelmei kihelyezett tagozatát. Megkezdődött az átállítás éppen abban az időszakban, amikor a legkevésbé sem voltak tisztázva a viszonyok.

Az első évben SJE 19, majd 26 diákot vettek fel a nappali és 104-et levelező tagozatra, amelyet Asszonyi Árpád vezetett, miközben a Corvinus két végzős évfolyama – 40 diák – még befejezte tanulmányait Királyhelmeceken, azt a tagozatot Paholics Gábor irányította. De mivel az épületek a szemben álló felek kezében voltak, Gilányi István ekkor már kivonta magát az ügyek intézéséből és teljesen bezárta az épületeket, így nem lehetett használni a számítógéptermet, sem a kollégiumot, egyik intézmény sem tudott rendes körülmények között működni.

Közben Helmeceken új polgármestert választottak Nagy Dezső személyében, ez a kialakult helyzetet csak rontotta, mivel fény derült visszaélésekre, amiről mindenki csak találgat. A polgármester ígéretet tett arra, hogy mindent megtesz a képzés további fenntartásáért, de iskolaépület híján az alapiskolában, a múzeumban, a városháza tanácstermében és egyéb helyeken folyt az oktatás.

¹⁴ Az épület berendezését Királyhelmece testvérvárosából Ferencvárosból (Budapest IX. kerület) érkező adományokkal is támogatták

¹⁵ 2000. január 1-jétől Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem

„Én a várossal kötöttem egy egyességet, hogy amíg biztosítják nekünk a helységeket és a feltételeket akkor jövünk.” - mondta a Selye rektora.

Ezt az állapotot azonban a Gazdaságtudományi Kar dékánja Sikos T. Tamás méltatlannak tartotta és a kihelyezett tagozat bezárását fontolgatta. Mivel a jelentkezők száma megcsappant a tagozat fenntartása Komáromból nagyon drága is volt, ezért 2005 decemberében a bezárás mellett döntöttek, a diákok Komáromban fejezhették volna be a képzést. A helmecei tanárok, a hallgatók és szülei az utcára vonultak tiltakozni, Paholics Gábor éhségstrájkba kezdett. Az közvélemény Albert Sándort, a Selye rektorát tette felelőssé a történetekért. Albert ugyanis ung-vidéki származású és a helyiek úgy érezték, hogy ő is semmibe veszi a Szlovákia keleti szegletében lakók szükségleteit.

A tiltakozások hatására a Selye elöljárói akkor néhány napon belül fölülbírálták korábbi álláspontjukat, amelyben szerepe volt az akkor kormánya MKP-s képviselőknek is.

A jelenlegi helyzet

Ez után alakult ki 2005-ben a jelenlegi helyzet. A korábbi oktatók nagy részének már nincs szerződése a Sellyével. Jelenleg Királyhelmeceen 2006 óta csak levelező (távutas) közgazdászképzés évfolyamonként 15-20 fővel és továbbképzések vannak, amelyen főként közalkalmazottak, pedagógusok vesznek részt, a nappalis képzés megszűnt. Az oktatás Selye János Egyetem kihelyezett tagozataként működik a képzések itt vannak akkreditálva¹⁶, a BA szintet lehet helyben megszerezni, a mester fokozat elérésére Komáromban van lehetőség. Jelenleg az oktatás a magyar tanítási nyelvű alapiskola ebédlőjében kapott helyet a tanárok egy része Komáromból utazik, de van néhány oktató (főként nyelv és matematika tanárok) akik Helmeceen vagy a környéken (pl. Kassán) élnek. A SJE rektora ígéretet tett arra, hogy a Helmecei képzés nem megszűntetve, hanem bővítve lesz, csak hogy ekkor a MKP a választásokon kiesett a kormányból és az oktatási tárcát a Szlovák Nemzeti Párt¹⁷ kapta meg. Mivel a tárca vezetői nem támogatják a szlovákiai magyar nyelvű oktatást a további levelező szakok akkreditációja megghiúsult. A tagozat vezetője jelenleg is Asszonyi Árpád, akit Albert Sándor nevezte ki, azzal a reménnyel, hogy megbízható és kiszámítható mederbe tereli a képzést. Asszonyi egy személyben lát el minden feladatot az órák szervezésétől az indexek megírásáig.

A történet vége?

A fön leírt állapotok miatt a Királyhelmecei kihelyezett tagozat bezárása folyamatosan napirenden van a Komáromban. Mikor e sorok papírra kerülnek ég nem zárult le a SJE szenátusba történő választás, Albert Sándor rektor mandátuma lejár, így a választások eldönthetik a rektor személyét és ezzel a Királyhelmecei felsőoktatás további sorsát is.

¹⁶ Királyhelmece mellett Losoncon működött még a SJE kihelyezett tagozatot.

¹⁷ (SNS) vezetője a magyarellenes kirohanásairól ismert Ján Slota.

A KVE esetének három problematikus pontját látjuk:

- Egyrészt úgy tűnik, hogy a tényleges társadalmi igény két különböző szempontból is elvált egymástól. A kezdeményezők részéről valós igény volt az, hogy megállítsák a térségből az agyelszívást. A felsőoktatási intézményt nyitásával lehetőség nyílt arra, hogy megtartsák őket a régióban, akár szakemberként, de akár oktatóként is¹⁸. Ennek csak egyrészt van gazdasági oka másrészt, viszont megjelenik egy érzelmi indok is: a szülőknek az a természetes igénye, hogy szeretnék a közelükben tudni gyermekeiket, akkor is, ha már felnőttek. „...*hogy majd a gyermeküknek itt helyben lesz lehetőségük arra, hogy itt helyben képezést szerezzenek*”, fogalmazta az egyik interjú alany az akkori reményt. A jelentkezők létszámát vizsgálva (50 - 20 fő évenként, később viszont csak 15- 12 fő) úgy tűnik, hogy a szülők és a leendő diákok mégsem láttak tömegesen olyan jó lehetőséget ebben.

A kezdeti kétkedés főként annak a bizonytalanságnak köszönhető, amelyet a szlovák állam teremtett azzal, hogy nem fogadta el az itt szerzett diplomát¹⁹. Ezért a jobb képességű, vagy tehetősebb diákok továbbra is a nagyobb múltú szlovákiai vagy magyarországi intézményekbe mentek tanulni. Az akkreditáció után sem nőtt meg a hallgatói igény, úgy tűnik ehhez több idő kellett volna, legalább annyi, hogy lássák az itt végzettek szakmai karrierjét.

- Másrészt nehézséget jelentett, hogy kisebbségi intézmény lévén nehezen tudott egy képlékeny politikai mezőben helyet szerezni. Szlovákiában a rendszerváltozás utáni időszakban egyfajta látszat politika érvényesül, amelyben a szimbolikus és tényleges pozíciók gyakran elváltak egymástól és a jogállamiság ennek kuszaságában működött. A lefektetett jogok érvényesítése az adott politikai konstellációban sokszor problémákba ütközött. „*És mindig valamit ki kellett találni és akkor úgy működött*”- fogalmazta meg az egyik interjúalany, ez pedig szükségszerűen a legális és nem legális lépések összemosódását és árnyéktevékenység kialakulását eredményezi. „*Ebbe pénzügyileg meg jogilag a mai napig sem lát bele senki...*” – vallott az egyik érintett.

- Harmadrészt az interjúkból kiválik, hogy elsősorban személyi tényezők vezettek a mostani helyzet kialakulásához. A hatalom és az anyagi javak fölötti rendelkezés kérdése a tisztázatlan helyzetben még inkább egymás ellen fordította a résztvevőket: „*Én kívülállóként a gondot ott látom, hogy amikor valahol pénz van, ott a pénzen lehet jól összeveszni*²⁰”,- hangzott az egyik vélemény. Problémát jelent a beszédmódok közötti különbség is. Jelenleg a végső döntés meghozása SJE-GTK vezetőjének a kezében van, akinek a szemlélete gyökeresen más, mint a helmecieké, ez pedig meghiúsítja a valódi párbeszédet.

„... *Egy magyarországi úriember, akit úgy hívnak, hogy Sikos Tamás és ő más szemmel nézi ezt a dolgot, tehát ő igazából érzéketlen az itteni kisebbség, egyáltalán a kisebbség, ... tehát ő nem tudja hogy mi az. Ő egy budapesti ember ... és ahhoz van szokva, hogy tízszeres túljelentkezés... és ő ezt csak felesleges nyűgnek tartja és első pillanattól fogva nem akarja... és le akarta állítani a levelező képzést is, ki is küldte az értesítőket, hogy nincs levelező képzés. Itt látszik, hogy néha egy-egy embertől függ, hogy lesz ilyen képzés, vagy nem lesz ilyen képzés.*”

¹⁸ Erre volt is példa, az egyik helmec diák Budapesten befejezte az egyetemi tanulmányait, majd megírta a disszertációját és tanítani kezdett egykori intézményében.

¹⁹ Mint ahogyan semelyik más magyarországi egyetem, vagy főiskola diplomáját sem.

²⁰ Pontos kimutatásunk nincs a felmerült összegekről, de pl. 2002-ben a legnagyobb összegű támogatás 43 millió Ft. volt, amit a LZsPT kapott.

A királyhelmeci felsőoktatás a helyi igények kielégítését tűzte ki célul és a szakképző jellegre helyezte a hangsúlyt, létrejöttét nem előzte meg hosszas társadalmi vita, mert az alapítók között egyetértés volt az intézmény szükségességét és célját illetően. Azonban a helyi ellentétek és az országos politika hosszas ellenállása miatt az intézmény most mégsem tölti be az alapítói által neki szánt feladatot. Remélhetőleg a felvidéki magyar felsőoktatásnak azonban, ha más formában is, továbbra is megmarad ez a végvára.

Hivatkozott irodalom

Tanulmányok

- Albert Sándor (2004) *A Selye János Egyetem*. Komárom: Selye János Egyetem.
- Albert Sándor (2006) *Az épülő Selye János Egyetem*. Komárom: Selye János Egyetem.
- Bauer Edit (2004) Karalapítási kísérletek. In: *Selye János Egyetem*. [Szerk.]: Albert Sándor (p. 23-24.) Komárom: Selye János Egyetem.
- Bauer Edit – Bauer Győző (2000) A kisebbségi iskola kulturális dilemmái. In: Szabó Zoltán (szerk.): *Felsőoktatás, kisebbségek, Európa*. Komárom: Selye János Kollégium.
- Böhm Antal (2001) Határmenti önkormányzatok. Önkormányzat, helyi társadalom, politikai részvétel néhány közép-európai országban (p. 165-182.) In: *Határ, régió, etnikumok Közép-Európában*. [Szerk.]: Éger György - Langer, Josef. Bp. Osiris - MTA Kisebbségkutató Intézet, 2001.
- Csanády András (1998) A hagyományok szerepe Királyhelmece vidékének gazdasági átalakulásában. In: *Hagyományos térségek megélhetési szerkezetek*. [Szerk.]: Csanády András (p. 139-185.). Budapest: Ab Aeterno.
- Hollósi Hajnalka Zsuzsanna (2008) A magyar nyelvű felsőoktatás helyzete Szatmárnémetiben. *Mester és Tanítvány*, 19.
- Sidó Zoltán (2004) Magyarságunk és a hazai felsőoktatás. In: *Selye János Egyetem*. [Szerk.]: Albert Sándor (p. 7-10.) Komárom: Selye János Egyetem.
- Szabó Zoltán (2000) *Felsőoktatás, kisebbségek, Európa*. Selye János Kollégium, Komárom.
- Szabó Zoltán (2000) A szlovákiai magyar tudományosság és az elitképzés. *INFO-Társadalomtudomány*, 51.
- Szigeti László (1997) A magyar oktatásügy helyzete Szlovákiában. In: *Anyanyelvű oktatásunk. Válogatás a Magyarországi Tudományos Társaság nemzetközi tanácskozásán elhangzott előadásokból* (Szabadkán, 1996. november 23-án). [Szerk.]: Gábrityné Molnár Irén - Mirnics Zsuzsa. Szabadka. Magyarországi Tudományos Társaság p. 71-86.
- Tóth Károly (2008) *A civil szektor fejlődése Szlovákiában 1989 után*. http://www.forumic.sk/index.php?p=civil_tukor&t=a&xp=1&Data_Id=8&Ind=96&P=index.hu 2008. 11. 25.
- Vrabec Mária (2005) *A sok alapítóköt elvész az egyetem*. Új Szó 2005. november 29.

Honlapok

<http://www.hhrf.org/szabadsag/2004/31/balassa.htm>

<http://www.selyeuni.sk/gtk-kiralyhelmecei-tagozat/aktualitasok/menu-id-230.html>

Újságcikkek

- Siposs Ildikó: Szükség van a városi egyetemekre. Az államigazgatás segítsen, ne gáncsoskodjon. *Szabad Újság* (1993) 1. évf. 17. sz. 1 a 10. p.
- Gilányi István – Pásztor István – Petrőci Bálint A Bodrogtóban nem sértették meg Szlovákia szuverenitását. (Bonyodalmak a Királyhelmei Városi Egyetem körül. *Vasárnap* (1993) 26. évf. 46. sz. 1 a 5. p.
- Gilányi István – Kamoncza Márta: Közgazdáképzés Királyhelmei. Beszélgetés Gilányi Istvánnal, a Királyhelmei Városi Egyetem igazgatójával. *Hét* (1994) 39. évf. 20. sz. 13. p.
- Gál Sándor – Gilányi István – Sidó Zoltán Városi egyetemeink jelene. A Komárom-Királyhelmei vonal. *Keleti Napló* (1994) 5. évf. 4. sz. 10-11. p.
- Gilányi István – Miskó Ildikó – Sidó Zoltán Együtt - jövőnkért. Hatszemközt a városi egyetemekről. *Hét* (1995) 40. évf. 12. sz. 2-3. p.

Az Új Szóban név nélkül megjelent hírek dátumai

2001. 10. 06.

2002. 01. 31.

2005. 12. 13.

2005. 12. 21.

2006. 09. 23.

2007. 07. 03.

Forrás: <http://uj szo.com/online>

Melléklet

3. táblázat

A nappali tagozatos hallgatók Szlovákiában

Intézmény típus	Hallgató			% arány
	összes	szlovák	magyar	
Össz-Szlovákia	82 432	78 085	3 653	4,43%
Egyetemi irányzat	32 656	30 588	1 605	4,92%
Műszaki irányzat	25 689	24 254	1 261	4,91%
Közgazdasági irányzat	16 522	15 912	503	3,04%
Mezőgazdasági irányzat	6 458	6 188	244	3,78%
Művészeti irányzat	1 198	1 143	40	3,33%

Forrás: Bauer – Bauer 2000: 82.

3. táblázat

A lakosság iskolai végzettsége szerint

Végzettség	15 éven felüli		34-39 évesek		Összlakosság		Munkanélküliek aránya (%)
	szlovák	magyar	szlovák	magyar	szlovák	magyar	
Alapiskola	36,8	49,6	19,4	33,2	27,1	39,5	26,8
Szakmunkás érettségivel	26,1	24,3	33,5	32,3	1,7	0,9	13,2
Szakiskola	2,9	2,4	2,3	2,6			9,7
Szakközépiskola	21,3	13,8	26,4	18,3			11,9
Gimnázium	4,2	5,0	3,4	6,5	3,2	4,0	6,7
Egyetem, főiskola	8,2	3,6	14,0	6,3	5,8	2,9	13,5
Végzettség nélküli	0,6	0,6	0,3	0,4			2,2
Nincs adat	0,8	0,5	0,7	0,4			68,7

Forrás: Bauer – Bauer 2000: 86.